

Il Canada e sias naziuns oriundas

JWR «Puglaas» cunter Justin Trudeau

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **En Svizra èn var 62,6% da la populaziun alemana, 22,7% romanda ed 8,2% italofofona (v. La Quotidiana dals 11 da mars 2019, p. 11).** La maioritad absoluta è pia germanofona, ma la cuminanza francofona fa ora tuttina tranter la tschintgavla e la quarta part dal total. Ins po cumparegliar lezzas proporziuns cun quellas d'in auter stadi federal bler pli vast: Il Canada (56% englais, 21% franzos). Il cumissari per las linguas uffizialas (englais e franzos) di che «98% da Canadais e Canadais sa declerian capavels da manar ina discussiun en englais, en franzos u en domaduas linguas». Lezzas derivan da l'immigraziun europeica dapi il 17avel tschientaner. Impurtantas èn anc trais linguas asiaticas discurrendas cunzunt en las citads grondas dal Canada: Il mandarin u chinais standard, il cantonais da la China dal sid, il pandschabi da l'India dal nord e dal Pachistan.

Stadi federal naschì 1867

Il Canada (9 984 670 km², strusch 37 milliuns olmas) è situà tranter trais oceans: L'O. Arctic, l'O. Atlantic e l'O. Pacific. Il culm il pli aut è il Logan (5959 m) sper il cunfin cun l'Alasca. Il Canada federal, fundà da la Gronda Britannia (Constitution Act, 29 da mars 1867) suenter la fin da la guerra tranter il nord et il sid dals Stadis Unids (1865) e gist avant lur cumpra da l'Alasca (9 d'avrigl 1867), ha avert 1886 l'emprima viafier tranter Montréal (Québec) ed il Pacific. «Il project politic represchentà dal Canada d'oz ha adina pertutgà mo ils Canadais da derivanza europeica (...). La regenza federala promoveva tradiziunalmain l'assimilaziun dals Indians e dals Inuit, resguardond strusch lur dretgs fundamentals individuals e collectivs»(1). Il num dal Canada deriva d'ina da lur linguas. En la «NZZ» dals 6 da zercladur (p. 6) rapporta Christine Keilholz davart la tenuta da primminister Justin Trudeau areguard il status da las naziuns oriundas («First Nations») en la societad canadaisa: «El leva reconciliar il Canada cun sia populaziun autoctona. El è stà l'emprim schef da la regenza federala canadaisa che ha menziunà avertamain l'entiert ch'il stadi haja fatg als Indians dapi sia fundaziun 1867. En ses emprims onns ha il Canada translocà e sragischà pievels per far piazza a colonists alvs. Anc oz sa restrenscha il territori abità da blearas «First Nations» a las cuntradadas selvas encunter vest nua ch'ins ha stgatschà

Justin Trudeau.

MAD

autoctons (...). Oz paisa quai sin l'olma dal Canada. Da favrer 2018 avant la chombra dals deputads ha Trudeau discurrendas cun larmas en ils eglis da 'vardads nauschas', sa perstgiond en in discurs decisiv per ils internats nua ch'ins aveva per uschè da dir deportà generaziuns da pitschens Indians, sinaquai ch'els emblidian lur ragischs autoctonas e lur linguas. Lezzas scolos hai dà fin davò 1990 (...). En blers dals traiamilli reservats da las 'First Nations' stattan las cundiziuns da vita bler sut la media dal pajais, e quai pervi da leschas e relaziuns colonialas che crean problems socials, criminalitad e malsognas psichicas. Là datti dapli suicides, alcoholissem e drogas, consequenzas classicas da la paupradad che resulta da las translocaziuns.» L'autura citescha il giurist Douglas Sanderson (Amo Binashii, Universitad da Toronto, Ontario), da derivanza autoctona: «Las leschas indianas èn anc adina rassisticas (...);

perquai na pon ins betg survegnir credits per fundar interpresas.»

Vers las elecziuns d'october

«Renconuschids sco autoctons èn mo ils 600 000 Indians che vivan en reservats. Mo 213 000 umans discurren in linguatg autocton.» Primminister Trudeau para d'avair cuntanschì ils cunfins da sias vistas da meglierar la situaziun da las 'First Nations'. Primministers da provinzas na sustegnan betg ses plan a favur dal clima. La «NZZ» menziuna in affar da corrupziun en il Québec, patria da Trudeau. La giurista Jody Wilson-Rey-bould (JWR u «Puglaas», Vancouver, British Columbia), ministra federala da la giustia e represchentanta d'ina naziun oriunda, ha crititgà da mars l'intervenziun dal primminister a favur d'ina firma dal Québec per salvar sias plazzas da lavur. Sin quai l'ha Trudeau relaschada. «Ella è lura sa retratg da la Partida libe-

rala. Quai ha chaschunà in'unda da ravgia en las 'First Nations', e quai gist l'onni da las elecziuns federalas (...). La retratg da JWR vilenta duas gruppas da votantas e votants necessarias per october: Las dunnas e las 'First Nations' (...). A scola instruesch'ins l'istorgia indigena sper l'istorgia canadaisa. Las universitads han professuras da politica autoctona u da dretg autocton. I dat in ministeri federal d'affers autoctons. Sco ministra leva JWR far fin cun ils vegls patgs colonials che cumplitgavan anc adina la vita da blers Indians (...). Ella tema avertamain che la regenza federala crodia puspè en ils vegls models colonials. Ella ha gist declerà ch'ella candideschia sco independenta tar las elecziuns a la chombra da deputads ad Ottawa.»

* Yves Lacoste (ed.), Dictionnaire de géopolitique. Paris (Flammarion, ISBN 2-08-0351010-X) 1993, p. 364, chavazzin «Canada».